● Unudulmazlar

Teatr sənətinin fədaisi

Azərbaycan teatr sənətinin inkişafında xidmətləri olan aktyor, dramaturq, Xalq artisti Hacıağa Abbasov 1888-ci ilin iyununda Bakının Maştağa kəndində müəllim ailəsində dünyaya gəlib. İlk təhsilini Maştağa kəndində rus-tatar məktəbində alıb. Sonra təhsilini Bakı şəhərində davam etdirib. Görkəmli ziyalı, maarifçi Həbib bəy Mahmudbəyovun və Sultan Məcid Qənizadənin açdığı rus-müsəlman məktəbində oxuyub. Ərəblinski təxəllüsü ilə tanınan Hüseyn Xələfovla da o illərdə görüşüb. Bu görüş Hacıağa Abbasovun yaddaşında silinməz izlər buraxıb.

O, 1905-ci ildə səhnə fəaliyyətinə Mirzə Fətəli Axundzadənin "Hekayəti-Molla İbrahimxəlil kimyagər" əsərində Molla İbrahimxəlil rolu ilə başlayıb. Teatr sənətinə ürəkdən bağlanıb. Aktyor kimi səhnəyə çıxanlara cəmiyyətin düşmən kəsildiyi vaxtda bu yolu seçmək böyük cəsarət tələb edirdi. Aktyorları təqdir edənlər az, onlara qınaqla baxan, qara yaxanların, təqiblərə, təhqirlərə məruz qoyanların çox olduğu vaxtlar idi. Ancaq bu çətinliklər, bu maneələr Hacıağa Abbasovun gözünü qorxuda bilməyib.

Həmin illərdə Hacıağa Abbasov həm də təhsilini davam etdirmək arzusu ilə yaşayıb. 1906-cı ildə o, Port-Petrovsk (indiki Mahaçqala) şəhərinə gedib. Pedaqoji təhsil almağa başlayıb. Mahaçqalada olanda da səhnədən ayrılmayıb. Orada azərbaycanlılardan ibarət teatr truppası yaradıb. Bir müddət sonra həmin truppa Teymurxanşurada (Dağıstanın indiki Buynaksk rayonu) teatra çevrilib.

Hacıağa Abbasov tərcüməçiliklə də məşğul olub. O, hələ təhsil illərində rus dilini mükəmməl öyrənib. Rus ədəbiyyatını, xüsusilə də Lev Tolstoyun əsərlərini böyük həvəslə oxuyub. Rus dilindən əsərlər tərcümə edib, onları tamaşaya qoyub. Tolstoyun yaradıcılığına marağı onu 1907-ci ildə görkəmli rus yazıçısının Yasnaya Polyanadakı mülkünə aparıb. Tolstoyla unudulmaz görüşü barədə Hacıağa Abbasov sonralar xatirələrində yazıb: "Mən böyük ədibə Azərbaycan oxucuları tərəfindən çox sevildiyini dedim. O, xeyli məmnun oldu. Biz ayrılarkən "Hərb və sülh" kitabına "Yadigar üçün L.N.Tolstoydan" sözlərini yazıb, mənə bağışladı".

1909-cu ildə təhsilini başa vurub. Həmin ilin sonlarında müəllim diplomu ilə Bakıya qayıdıb. Balaxanı kəndində Mirzə Ələkbər Sabirlə bir yerdə müəllim işləyib. Teatr sənətinə sevgisi onu yenə də səhnəyə aparıb. Müsəlman Artistləri Cəmiyyəti İttifaqının "Nicat", "Həmiyyət" teatr truppalarının fəal üzvü olub. Sonra "Şəfa" cəmiyyətinin teatr truppasında, "Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyov qardaşlarının müdiriyyəti" adlı teatr truppasında aktyorluq fəaliyyətini davam etdirib.

Hacıağa Abbasov bir sıra incəsənət xadimləri arasında

Dostu, sənət yoldaşı Mirzağa Əliyevlə birlikdə 1921-ci il noyabrın 13-də Bakı Türk Azad Tənqid və Təbliğ Teatrını yaradıb. Teatrın açılışında o dövrün görkəmli mədəniyyət və dövlət xadimləri - rus rejissoru Konstantin Stanislavski, Nəriman Nərimanov, mühəndis Zivər bəy Əhmədbəyov, Əzim Əzimzadə, Məmməd Səid Ordubadi iştirak ediblər.

Hacıağa Abbasov həmin teatrın direktoru olub. Elə onun səhnə fəaliyyətinin mühüm hissəsi də yaratdığı və rəhbərlik etdiyi Tənqid-Təbliğ Teatrı ilə bağlı olub.

Hacıağa Abbasov əsasən komik rolların mahir ifaçısı kimi tanınıb. O, oynadığı Şeyx Nəsrullah ("Ölülər"), Mirzə Mehdi xan ("Nadir şah"), Şamdan bəy ("Şamdan bəy"), Ağa Kərim xan ("Ağa Kərim xan Ərdəbili"), Hacı Qəmbər ("Hacı Qəmbər"), Molla İbrahimxəlil ("Molla İbrahimxəlil kimyagər"), Qubad ("Dəmirçi Gavə"), Osip ("Müfəttiş"), Moisey ("Yəhudilər") və başqa rollarla tamaşaçıların sevgisini qazanıb. Görkəmli aktyor Üzeyir bəy Hacıbəylinin operettalarında - "Məşədi İbad"da Məşədi İbad, "Arşın mal alan"da Soltan bəy, "Ər və arvad"da Kəblə Qubad rollarını ayrı-ayrı quruluşlarda dönə-dönə uğurla ifa edib.

Hacıağa Abbasov 1927-ci ildə Milli Dram Teatrının direktoru vəzifəsinə təyin olunub. Bir müddət burada çalışıb. Fədakar mədəniyyət xadimi, teatr təşkilatçısı kimi də öz bacarığını göstərib.

O, eyni zamanda yeni aktyor nəslinin yetişdirilməsində böyük işlər görüb. Bu xidmətlərinə görə 1929-1937-ci illərdə Bakı Teatr Texnikumuna rəhbər təyin edilib.

Mütaliəyə hər zaman böyük maraq göstərib. Dünya dramaturqlarının yaradıcılığını öyrənib. Bir sıra əsərləri ana dilimizə tərcümə edib. Dramaturgiyaya marağı onu bu sahədə qələmini sınamağa həvəsləndirib. "Bakının fəthi", "Ağa Məhəmməd şah Qacar və Molla Pənah Vaqif", "Əsgər oğluma", "Sabirin məhkəməsi", "Rus macərası" kimi dövrlə səsləşən, maraqlı pyeslər qələmə alıb.

O, yalnız ayrı-ayrı ədiblərin əsərlərini deyil, həm də özünün yazdığı pyesləri də uğurla tamaşaya qoyub.

Teatr sənətinin inkişafında göstərdiyi xidmətləri mükafatlandırılıb. 1932-ci ildə Hacıağa Abbasov sənətdə qazandığı nailiyyətlərə və teatr sənətinin inkişafında xidmətlərinə görə, Xalq artisti fəxri adına layiq görülüb.

Sovet hökumətinin həyata keçirdiyi repressiya siyasəti Hacıağa Abbasovun da həyatına tufanlar, qasırğalar gətirib. O da Azərbaycanın qabaqcıl ziyalılarının bir çoxu kimi təqiblərə məruz qalıb. Bu səbəbdən vətənini tərk etmək məcburiyyətində olub. Bir müddət Orta Asiya respublikalarında yaşayıb. Yaşamağa məcbur olduğu Orta Asiyada səhnə fəaliyyətini davam etdirib, teatr truppaları, dərnəklər yaradıb.

O, Böyük Vətən müharibəsi illərində respublika Xalq Komissarları Soveti yanında İncəsənət İşləri İdarəsi rəisi vəzifəsinə təyin edilib. Qazax, Şamaxı, Göyçay, Zaqatala və Bərdədə teatrların yaradılmasında müstəsna xidmətlər göstərib.

Hacıağa Abbasov uzun ömür sürüb. 1975-ci il mayın 7-də səksən yeddi yaşında Bakıda vəfat edib. İkinci Fəxri xiyabanda dəfn olunub.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"

Azərbaycan.- 2023.- 7 iyun.- S.11.